

Social kompetens

Om kompetensförsörjning av handläggare i socialtjänsten

Rapport 2019:7

Innehåll

Vi har analyserat kompetensförsörjning av handläggare i socialtjänsten

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

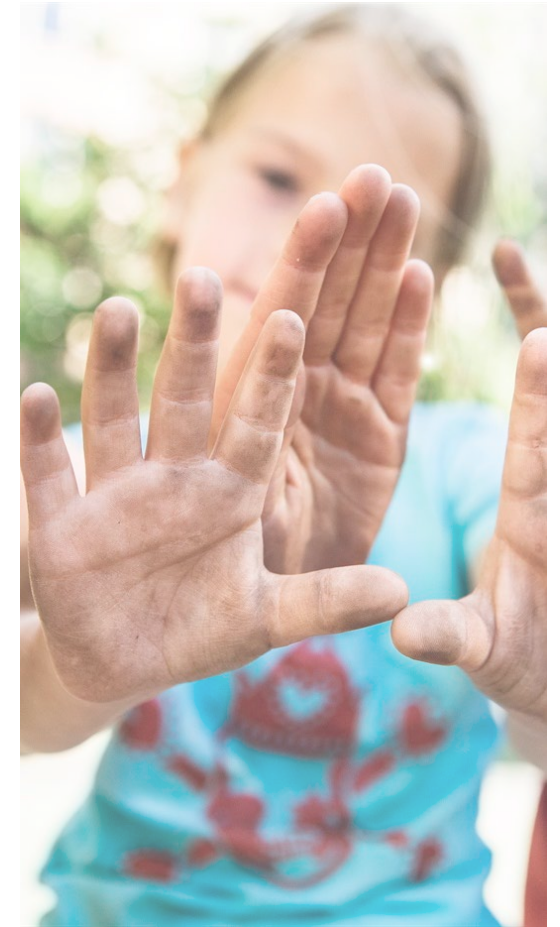
Hur kan arbetet stärkas? Rekommendationer till regeringen och kommunerna

Varför är kompetensförsörjningen viktig?

Brister i kompetensförsörjningen av handläggare

Kan få konsekvenser ur ett brukarperspektiv:

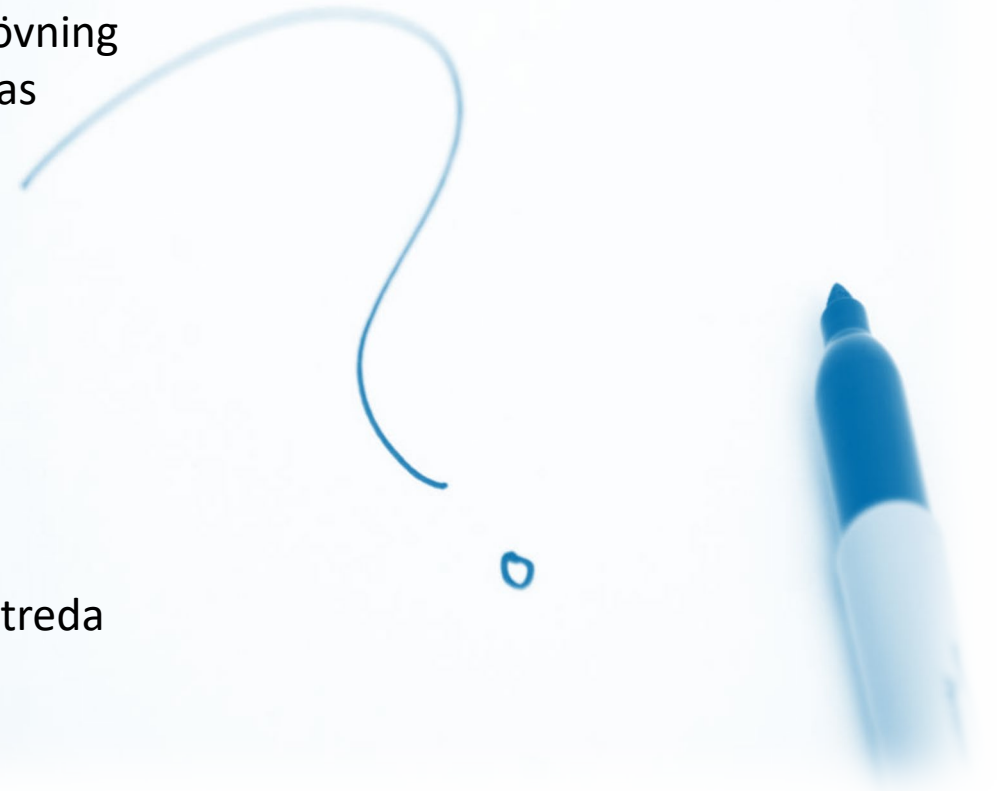
- Svårigheter att få kontakt med handläggare och långa handläggningstider
- Bristande kontinuitet och delaktighet för brukare
- Bristande kunskaper om brukarnas behov
- Otillräckliga beslutsunderlag och sämre möjlighet att få lämpliga insatser

Vår fråga

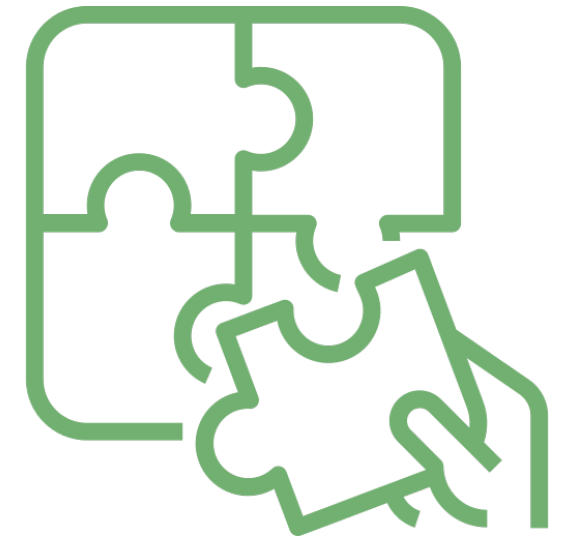
- Hur kan kompetensförsörjningen i socialtjänstens myndighetsutövning stärkas för att ge bra förutsättningar för bedömningar av enskildas behov?
 - Finns det tillräckligt många handläggare i socialtjänsten?
 - Har handläggarna lämplig kompetens?

I rapporten definierar vi myndighetsutövning som arbetet med att utreda och besluta om bistånd och insatser

Analysen bygger på flera datakällor

- Befintlig statistik från SKR, Socialstyrelsens Öppna jämförelser, UKÄ, Vision och Akademikerförbundet SSR
- Enkät till socialchefer i landets kommuner
 - Svarsfrekvens 55 % i hela landet
 - 59 % i glesbygd, 49 % i städer och förorter, 50 % i storstadskommuner
- Arbetsmarknadsstatistik för personer med socionom- och social omsorgsexamen (SCB: RAMS och yrkesregistret)
- Dokumentstudie av regeringens och statliga myndigheters kompetensförsörjningsarbete
 - Lagar & riktlinjer, offentliga utredningar, myndighetsrapporter
- Enkät till högskolor och universitet med examensrätt för socionomprogrammet.
 - Svarsfrekvens 52 % (9 av 17 lärosäten)

Innehåll

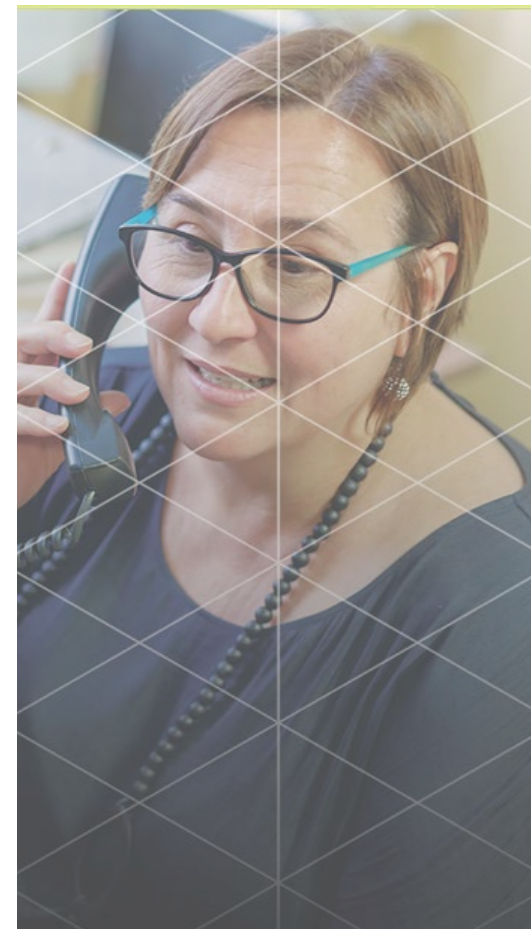
Vi har analyserat kompetensförsörjning i socialtjänstens myndighetsutövning

Fem slutsatser om kompetensförsörjningen i dag

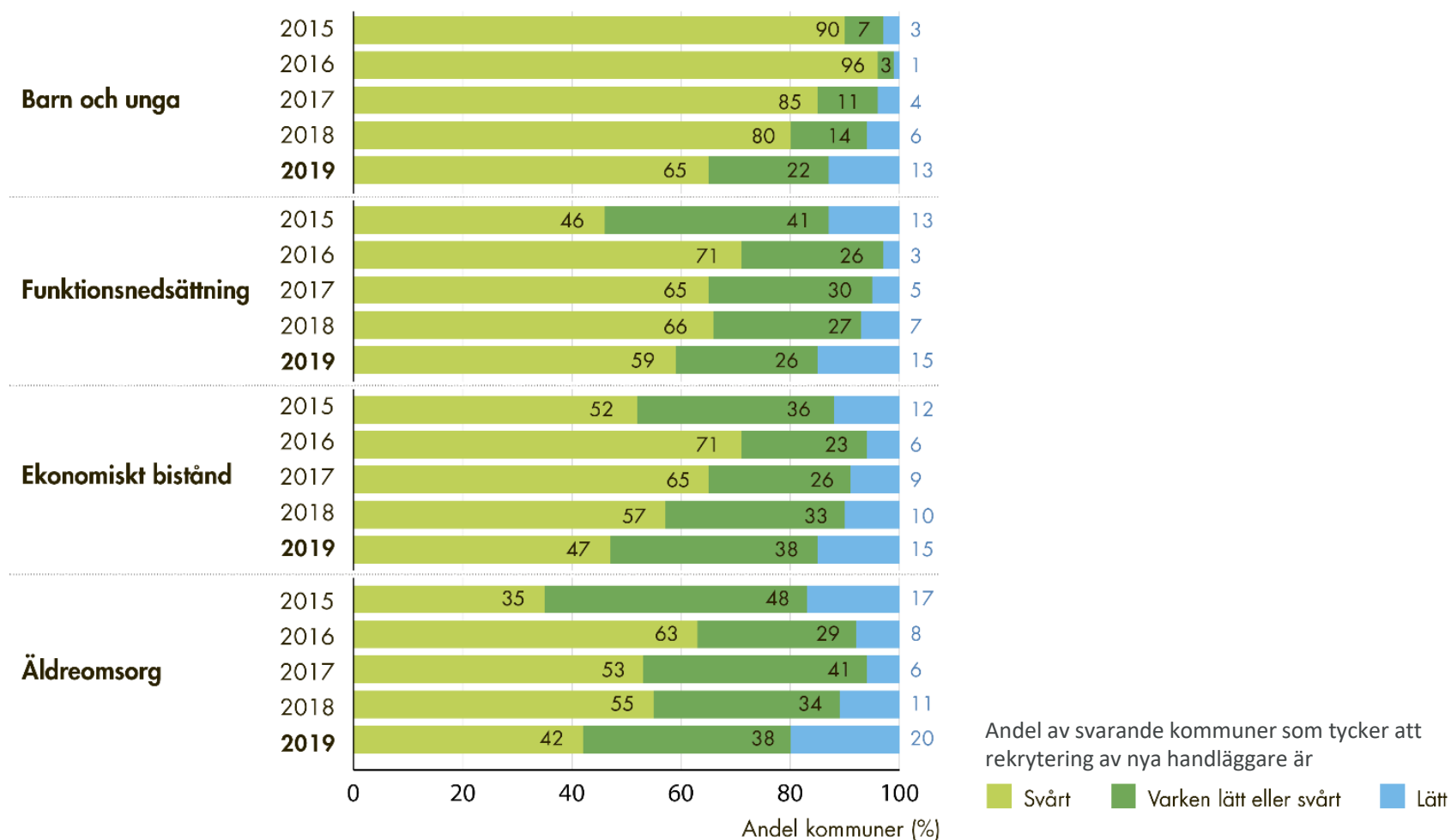
Hur kan arbetet stärkas? Rekommendationer till regeringen och kommunerna

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

- ▶ På kort sikt har bemanningsläget förbättrats – men på längre sikt väntar utmaningar
- ▶ Unga handläggare och behov av nya kompetenser ställer krav på stöd och kompetensutveckling
- ▶ Regeringens styrning har inriktats på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete
- ▶ Det saknas prognoser och underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Det finns behov av stärkt kompetensförsörjning och utvecklade arbetssätt i kommunerna

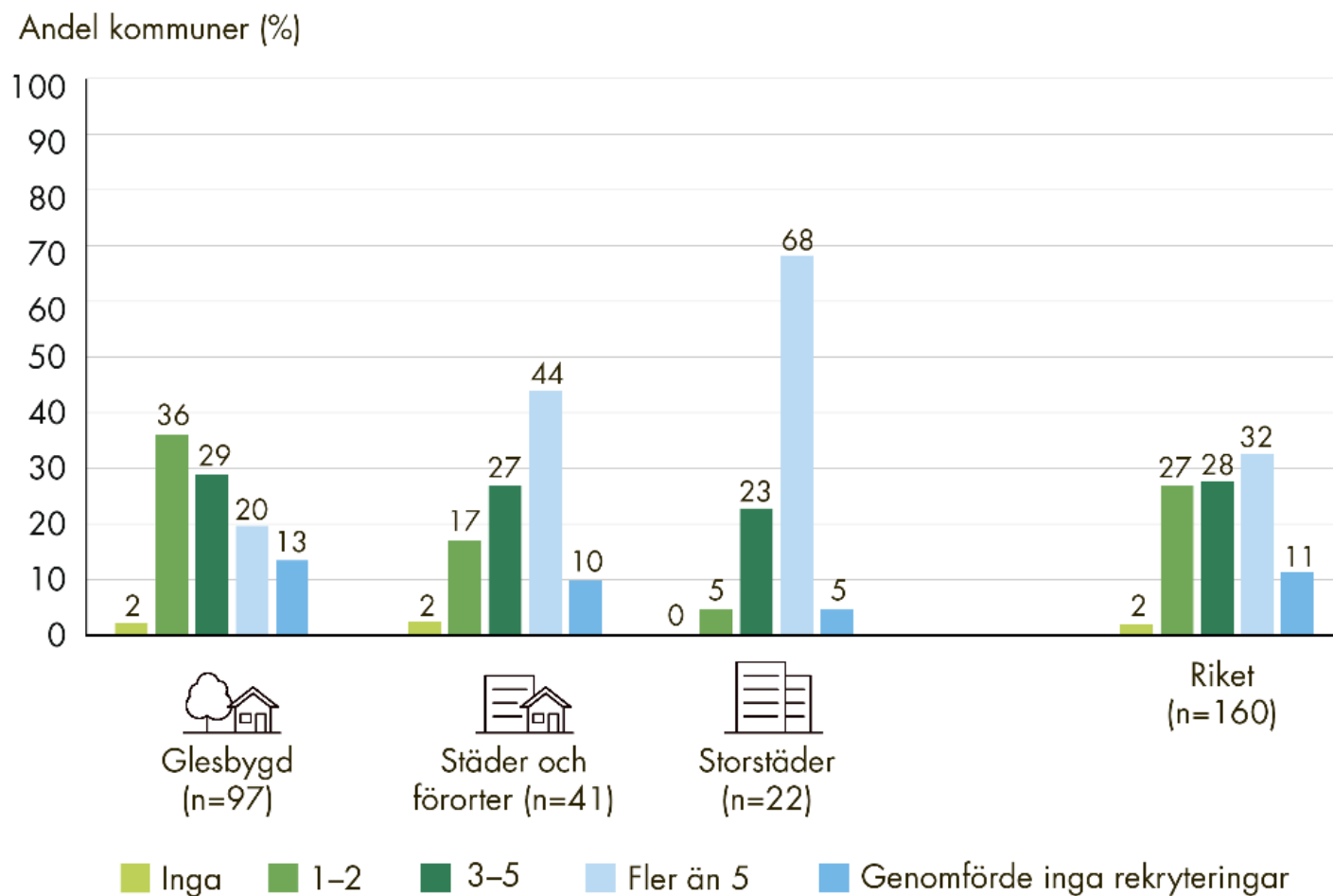

Socialcheferna rapporterar att det har blivit lättare att rekrytera handläggare till socialtjänsten jämfört med när det var som svårast 2016

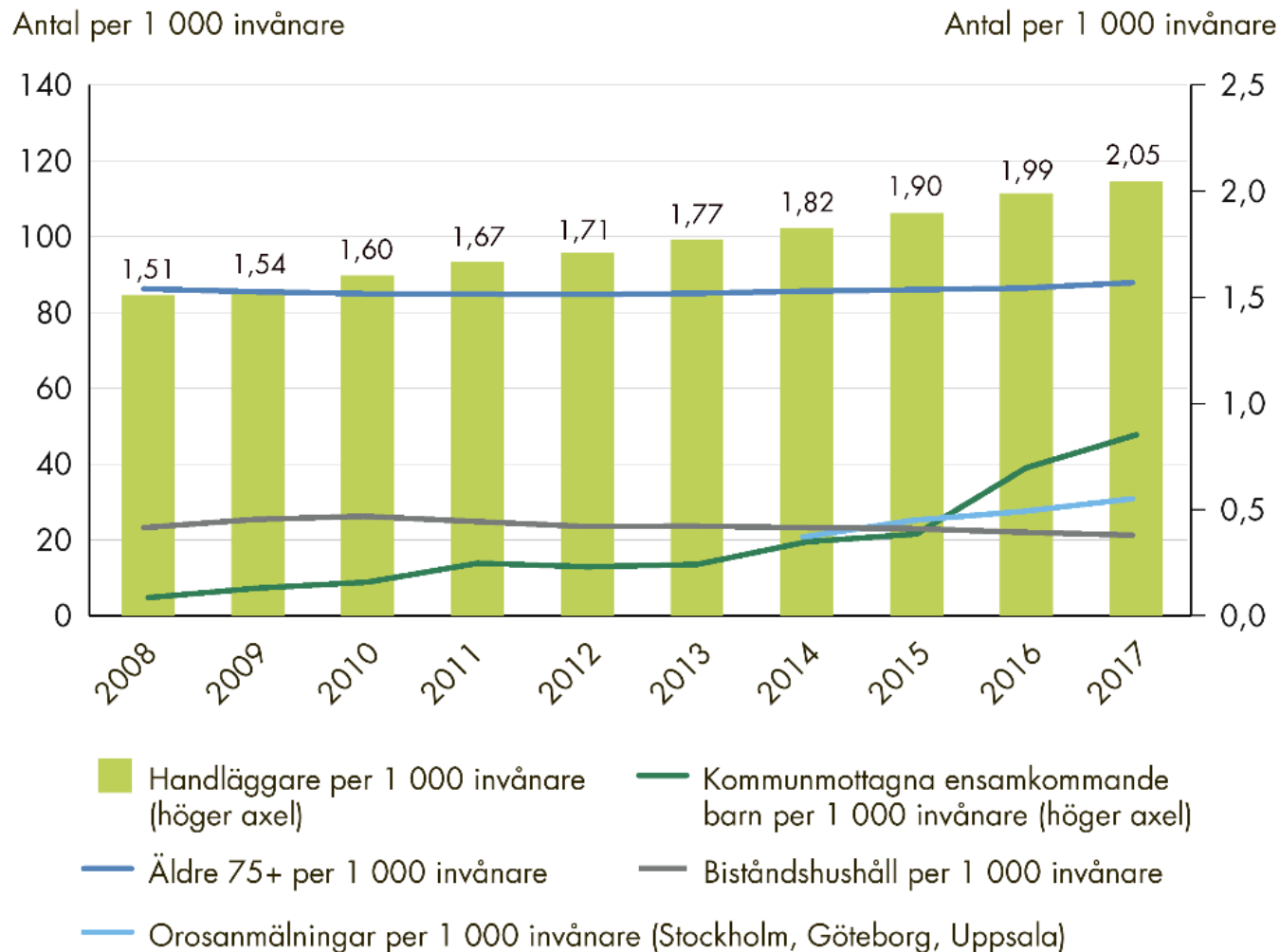
Källa: Vision 2019.

Majoriteten av kommunerna fick minst tre kvalificerade sökande när de annonserade efter handläggare under vintern 2018–2019

Källa: Vårdanalys enkät till socialchefer 2019

Socialtjänstens bemanning har ökat på nationell nivå de senaste tio åren

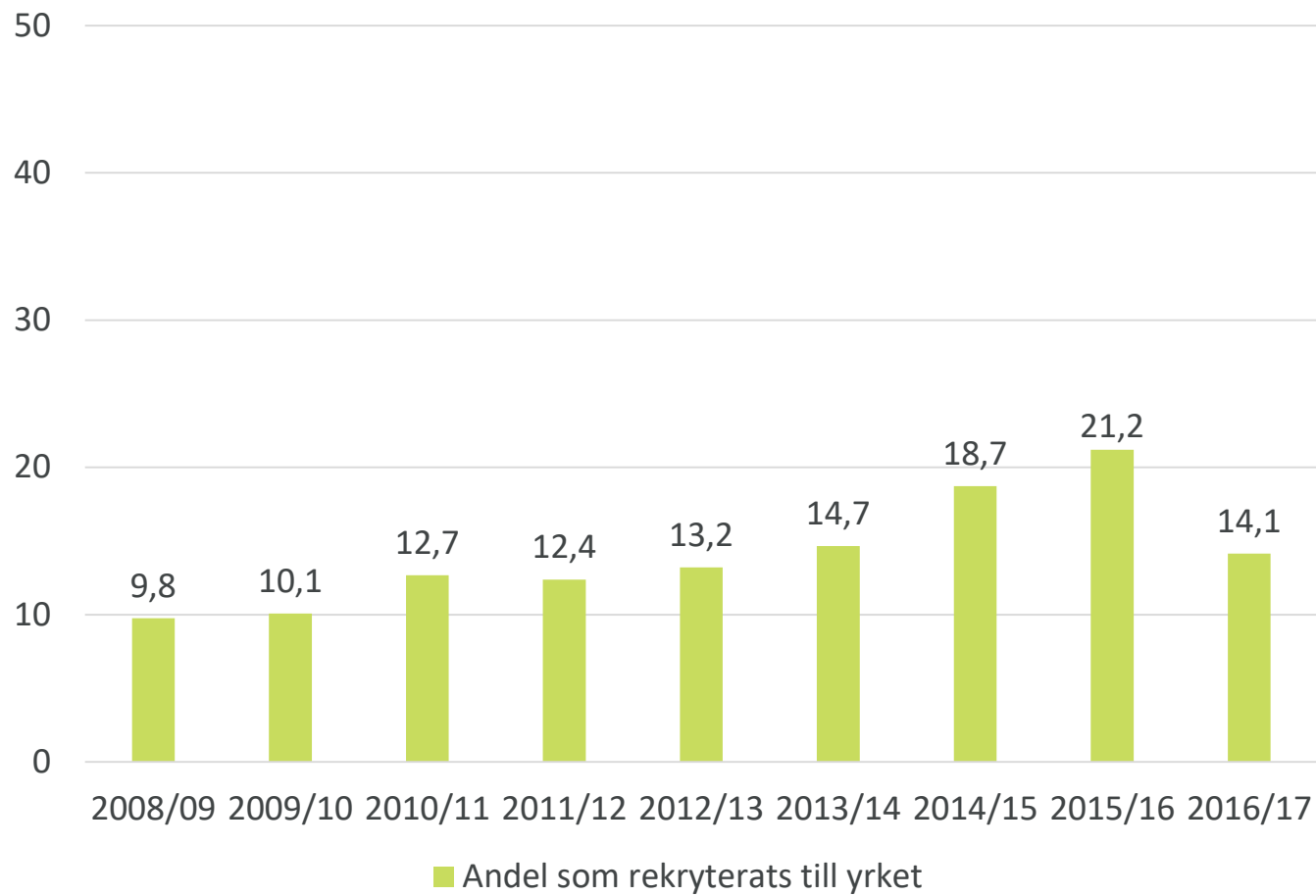

Under samma period har socialtjänsten fått flera nya uppdrag och utmaningar

- Våld i nära relationer
- Våldsbejakande extremism
- Spelmissbruk
- Samverkan med alltmer avancerad hemsjukvård

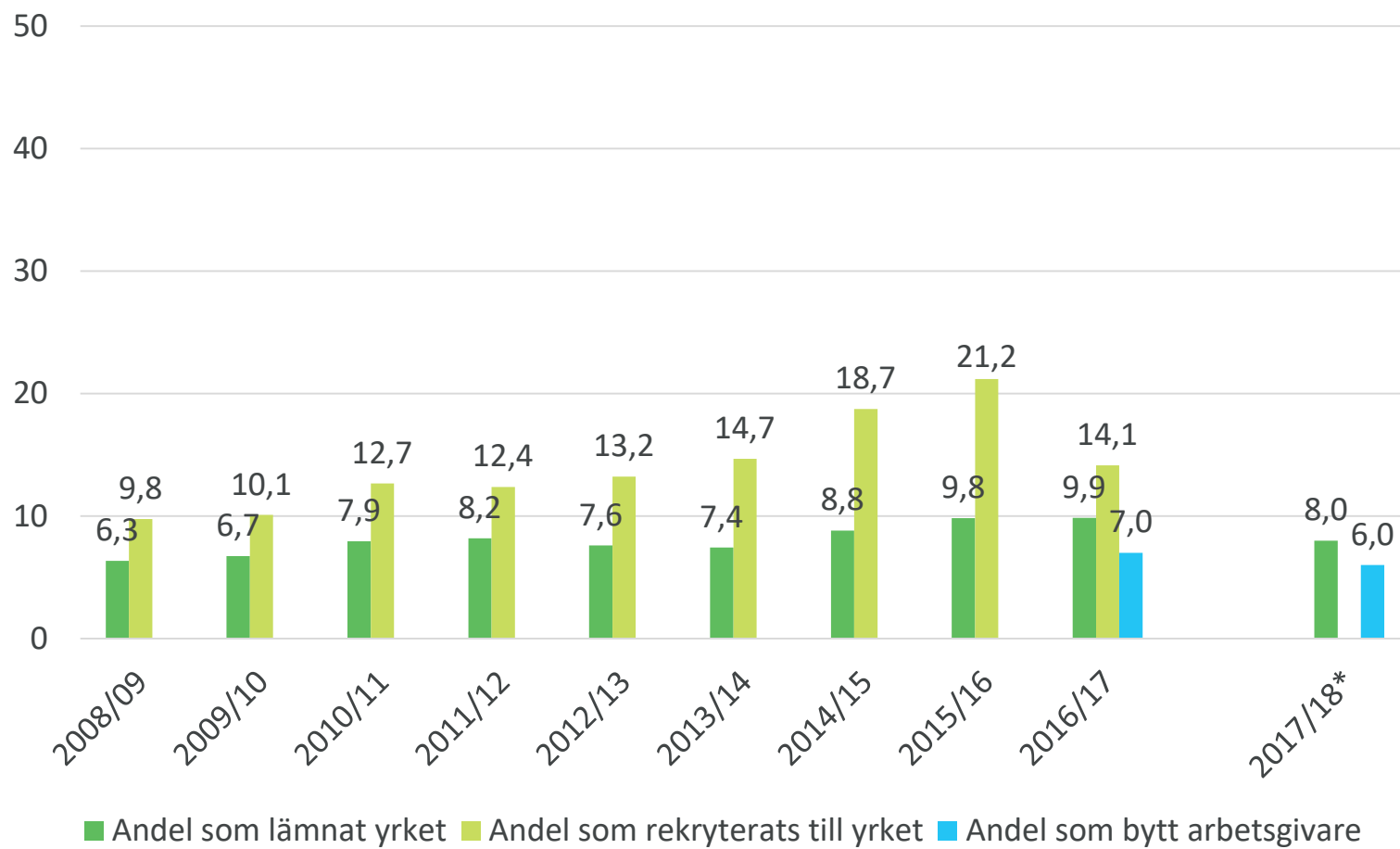
Statistiken gäller socialsekreterare och biståndsbedömare

Det var en stort inflöde av nya handläggare under 2015 och 2016 ...

Statistiken gäller gruppen *socialsekreterare med flera*, där handläggare i myndighetsutövning utgör cirka 90 procent

... och en högre andel som bytte arbetsgivare jämfört med genomsnittet bland kommunanställda

Andelen socialsekreterare som bytte arbetsgivare 2017/2018 var högre än genomsnittet för samtliga kommunanställda (3 %)

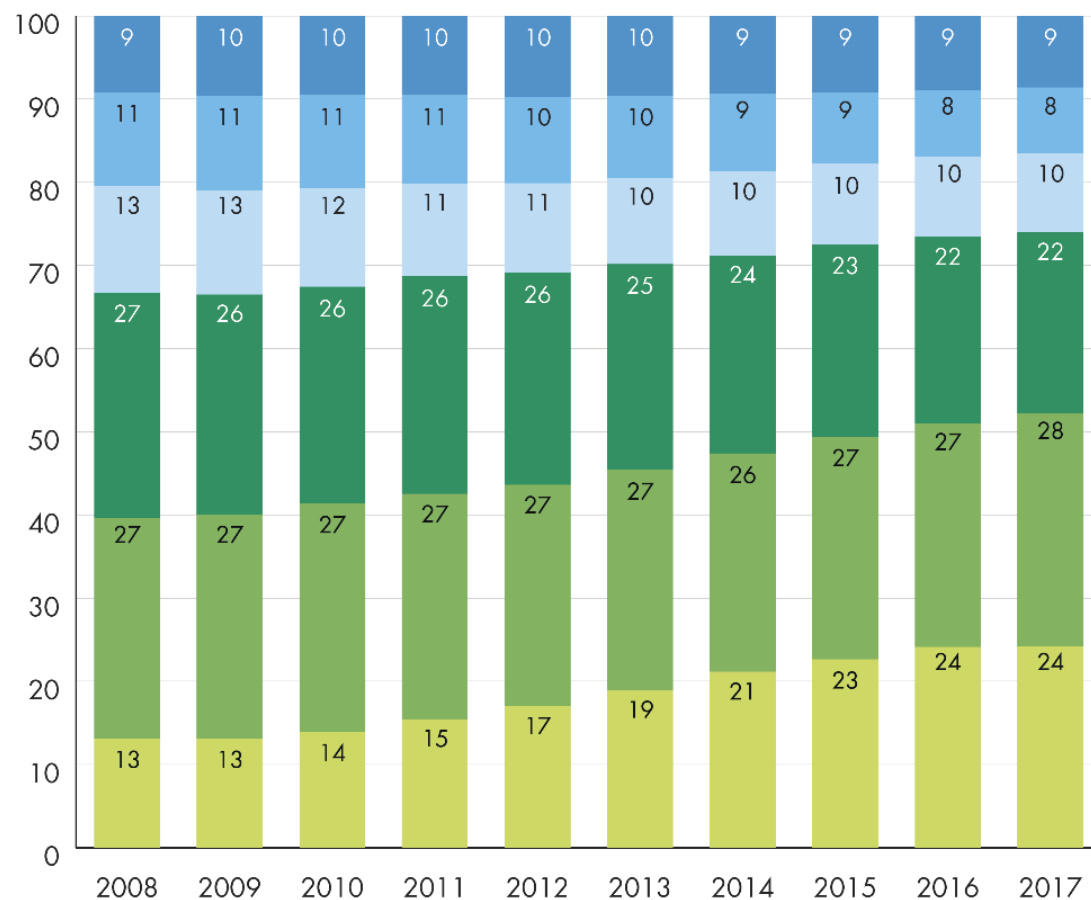
Andelen som lämnade yrket var i nivå med genomsnittet (8 %)

Not: Pensionsavgångar ingår. *2017/2018 gäller endast socialsekreterare

Källa: SKR (socialsekreterare med flera, där handläggare i myndighetsutövning utgör cirka 90 procent)

Inflödet har inneburit en stor generationsväxling – det är både en styrka och en utmaning!

Andel handläggare (%)

Om kommunerna lyckas
behålla sina unga
medarbetare ger det ett bra
utgångsläge för framtiden

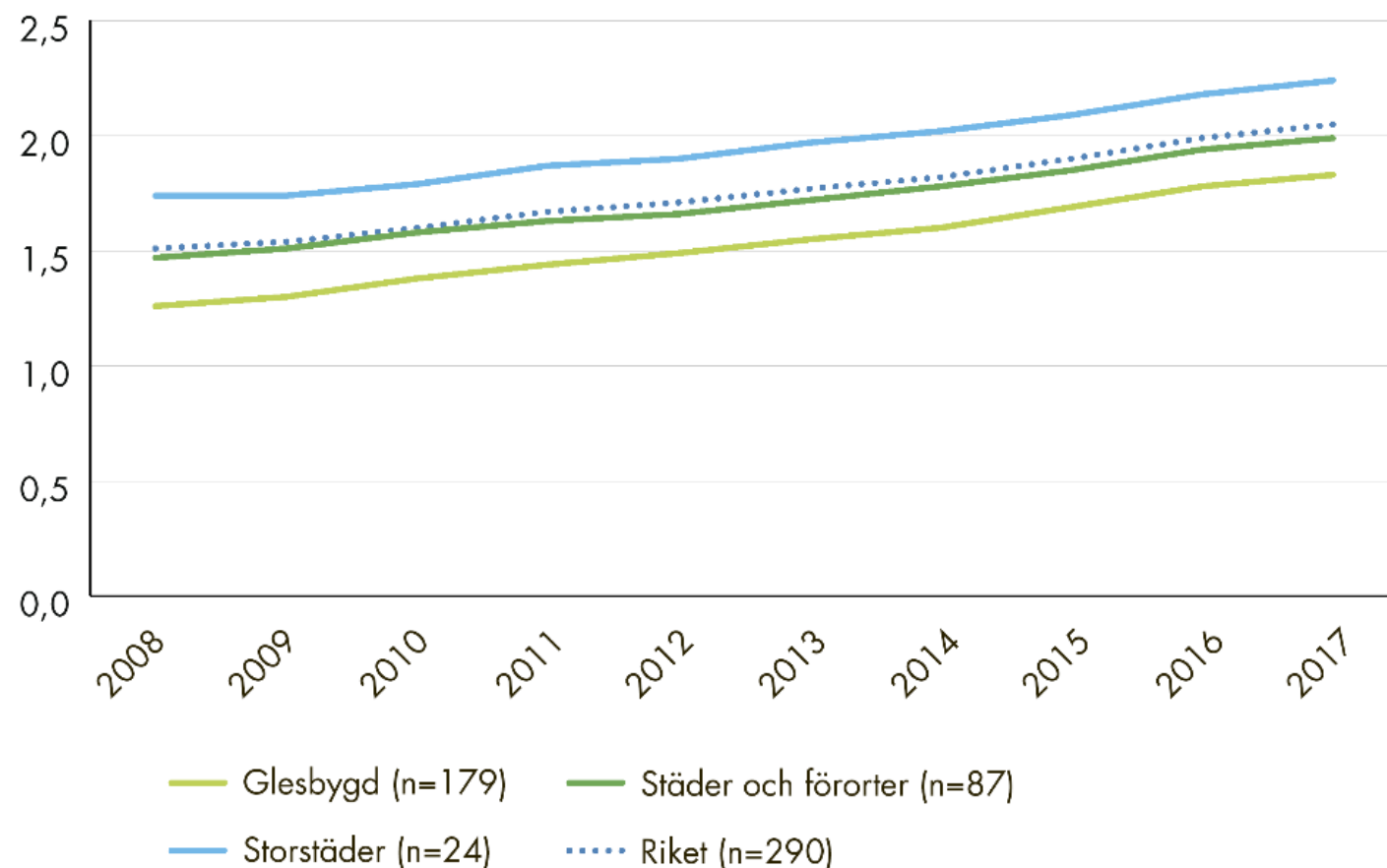
En fjärdedel av
handläggarna är 29 år
eller yngre (2017)

Källa: SKL (årsarbetare)

Myndigheten för vård- och
omsorgsanalys

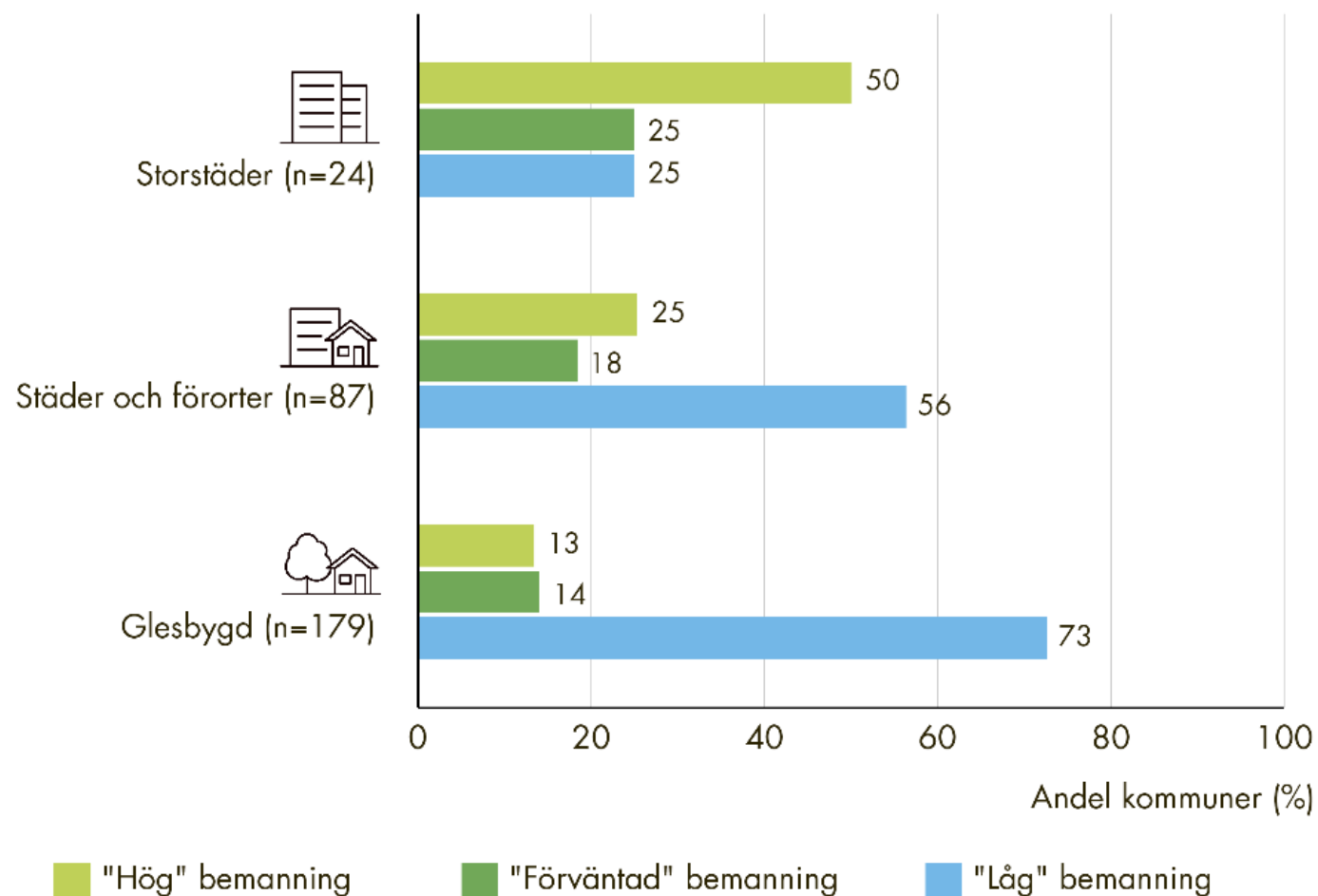
Bemanningen har ökat både i städer och glesbygd, men skillnaderna i bemanning mellan olika delar av landet finns kvar

Handläggare per 1 000 invånare

Källa: SKL (årsarbetare), SCB (befolkning)

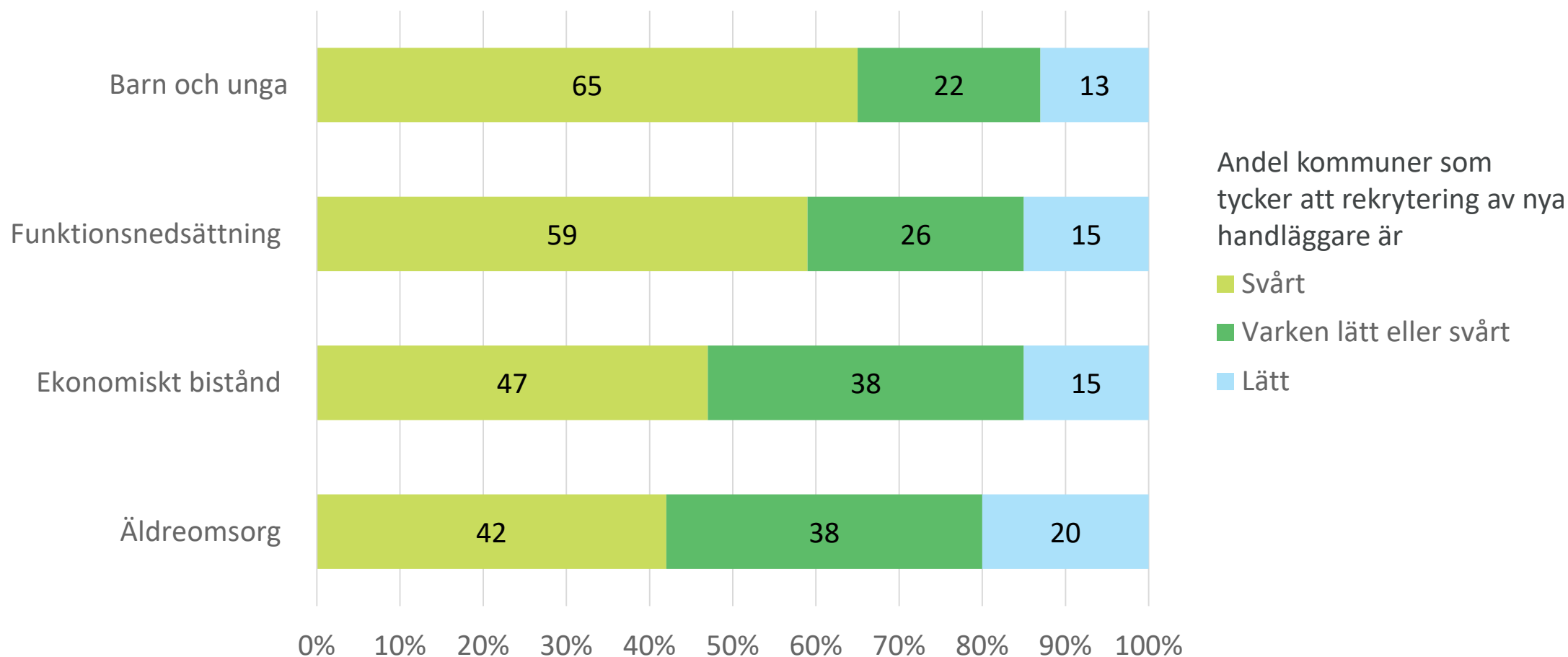
Vanligare att kommuner i glesbygd har en lägre bemanning än förväntat utifrån behovet

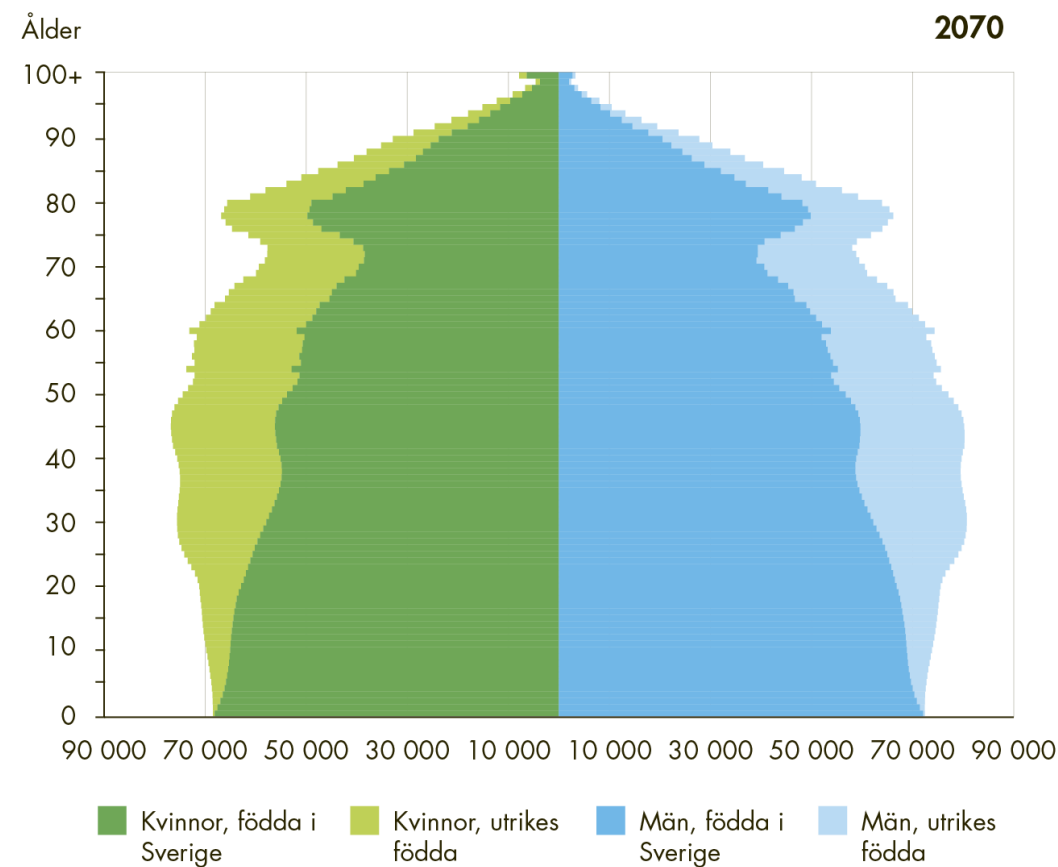
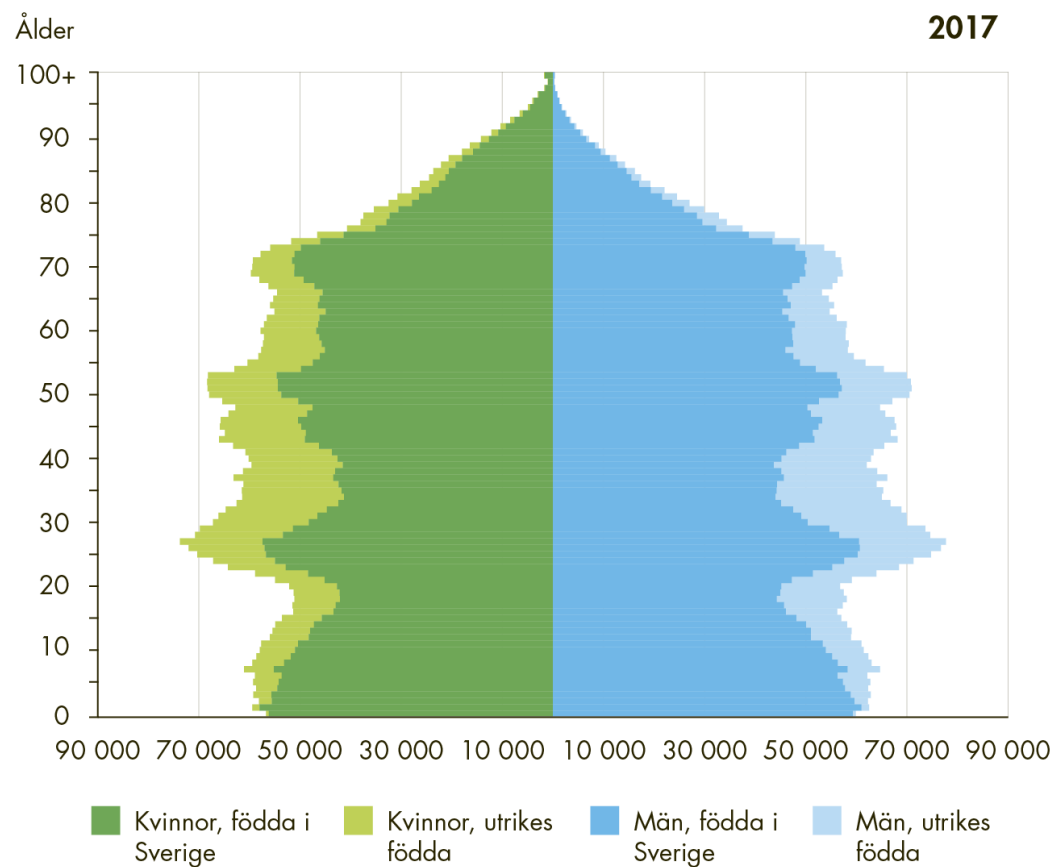
Vi har beräknat en "förväntad" bemanning som utgår från kommunernas strukturella förutsättningar. En kommun som har 20 procent högre strukturella kostnader för socialtjänst förväntas även ha en bemanning som ligger 20 procent över den genomsnittliga bemanningen på riksnivå.

Information om kommunernas strukturella förutsättningar hämtas från det kommunalekonomiska utjämningsystemets kostnadsdel.

Det är också skillnader mellan socialtjänstens områden när det gäller möjligheten att rekrytera

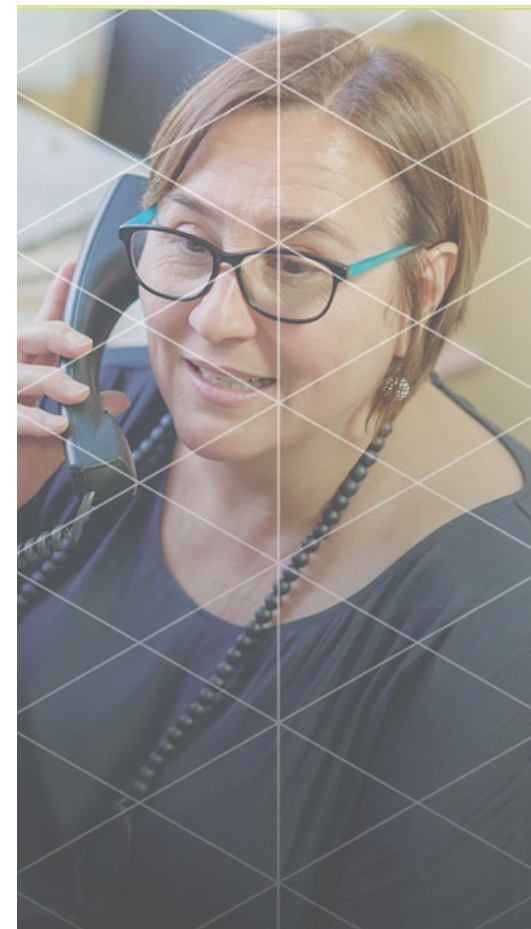

På längre sikt väntar en kompetensförsörjningsutmaning eftersom andelen äldre och yngre personer växer snabbare än andelen i yrkesaktiv ålder

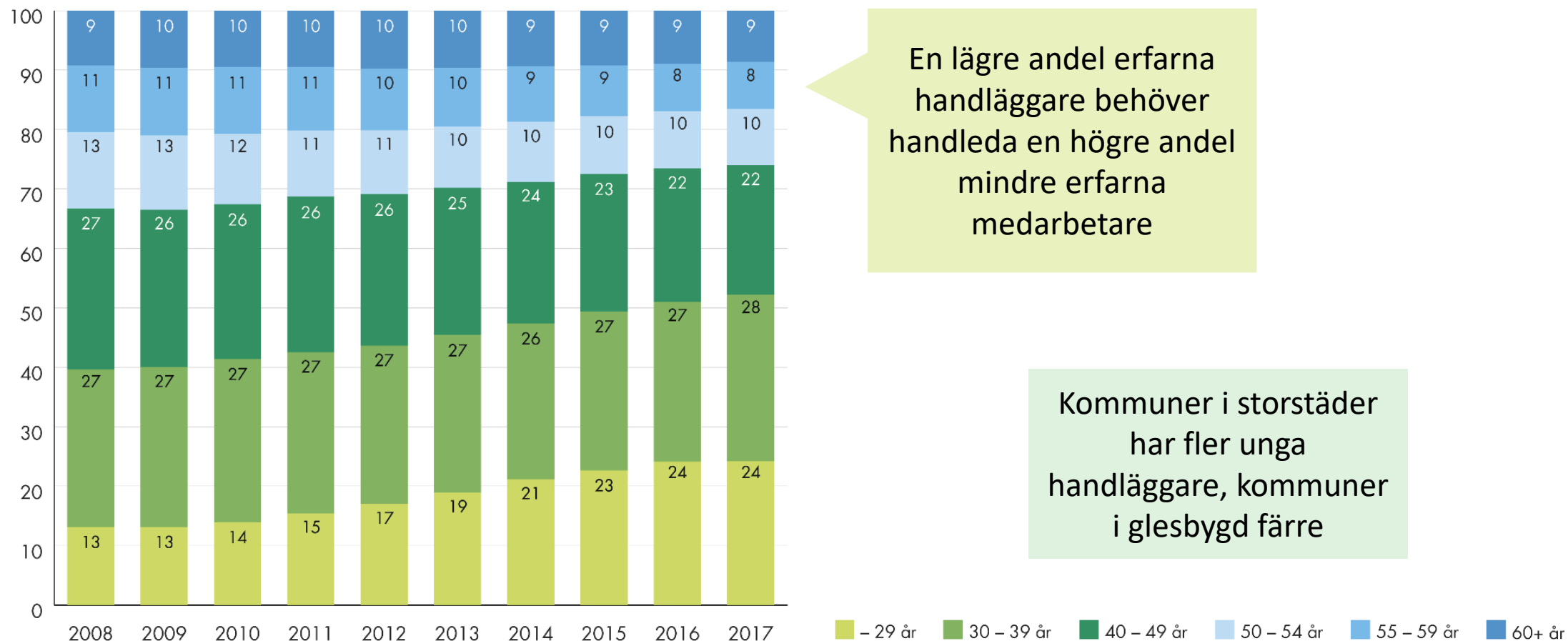
Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

- ▶ På kort sikt har bemanningsläget förbättrats – men på längre sikt väntar utmaningar
- ▶ Unga handläggare och behov av nya kompetenser ställer krav på stöd och kompetensutveckling
- ▶ Regeringens styrning har inriktats på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete
- ▶ Det saknas prognoser och underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Det finns behov av stärkt kompetensförsörjning och utvecklade arbetssätt i kommunerna

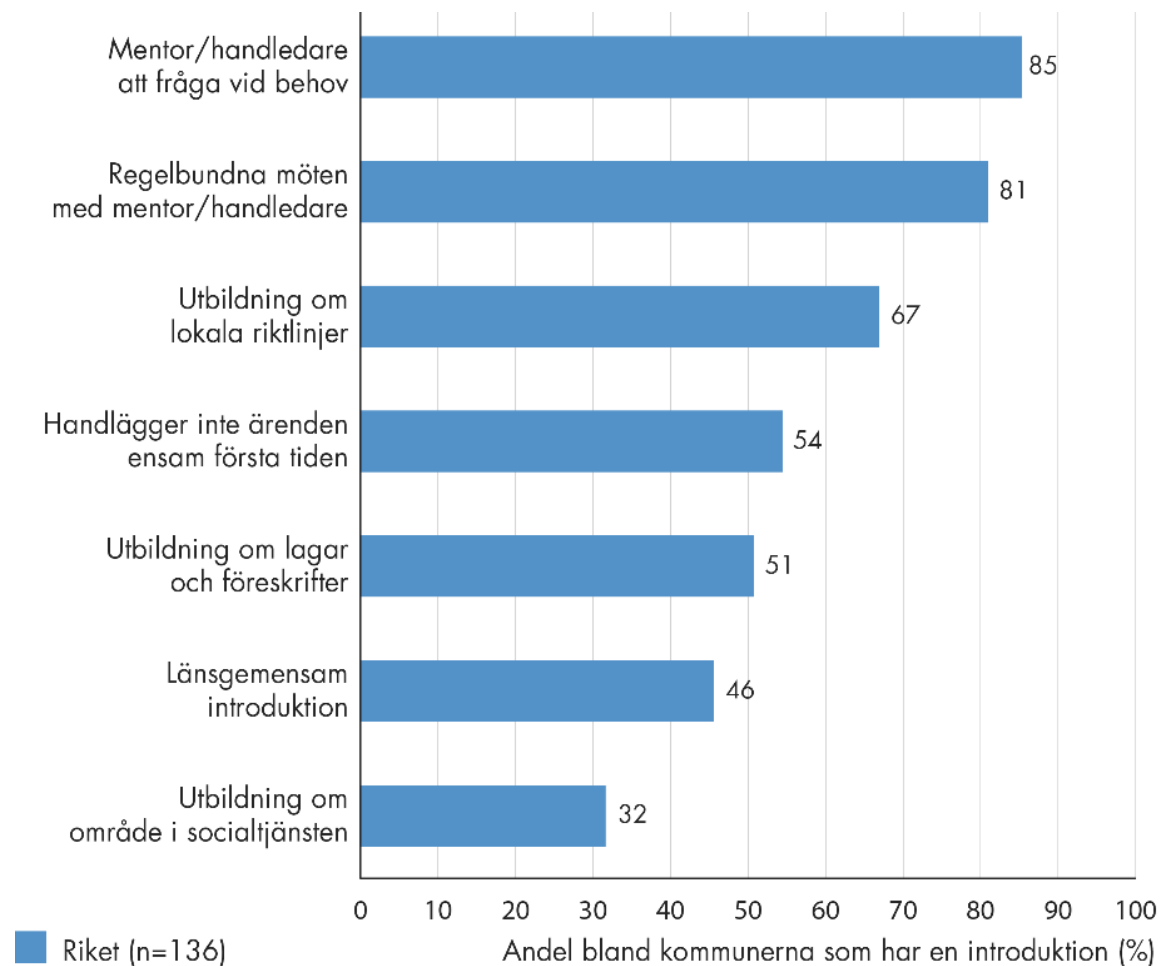
De mindre erfarna handläggarna behöver stöd för att komma in i yrket

Andel handläggare (%)

Källa: SKL (årsarbetare)

82 procent av kommunerna har särskilda introduktioner för nyutexaminerade ...

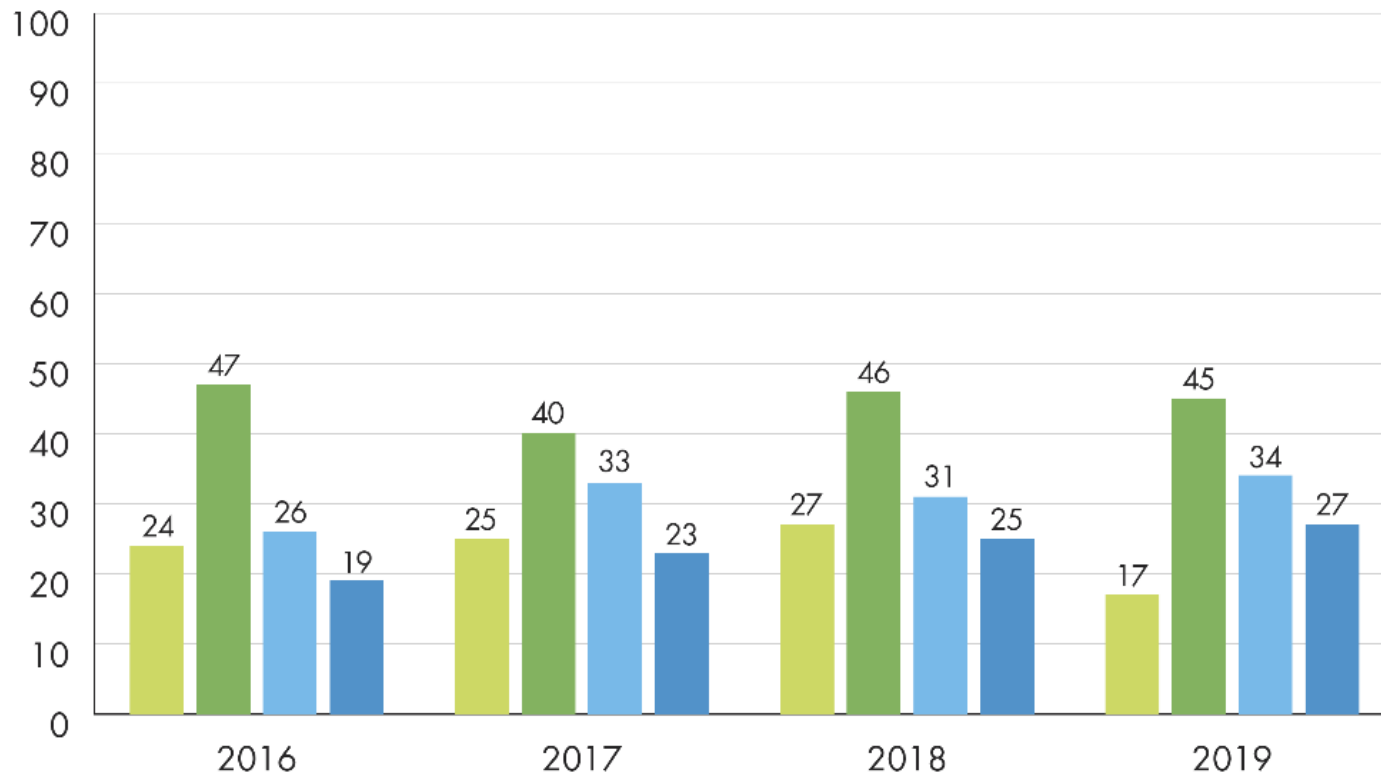

Handledning är den vanligaste formen av introduktion, men det kräver att mentorn har tid att handleda

Introduktionerna är vanligare bland kommuner i storstäder

... men färre har en plan för handläggarnas kompetensutveckling

Andel kommuner (%)

Andelen med en aktuell samlad plan för handläggarnas kompetensutveckling

Källa: Socialstyrelsens Öppna jämförelser

Flera utvecklingstrender pekar mot ett ökande behov av löpande fort- och vidareutbildning i socialtjänsten:

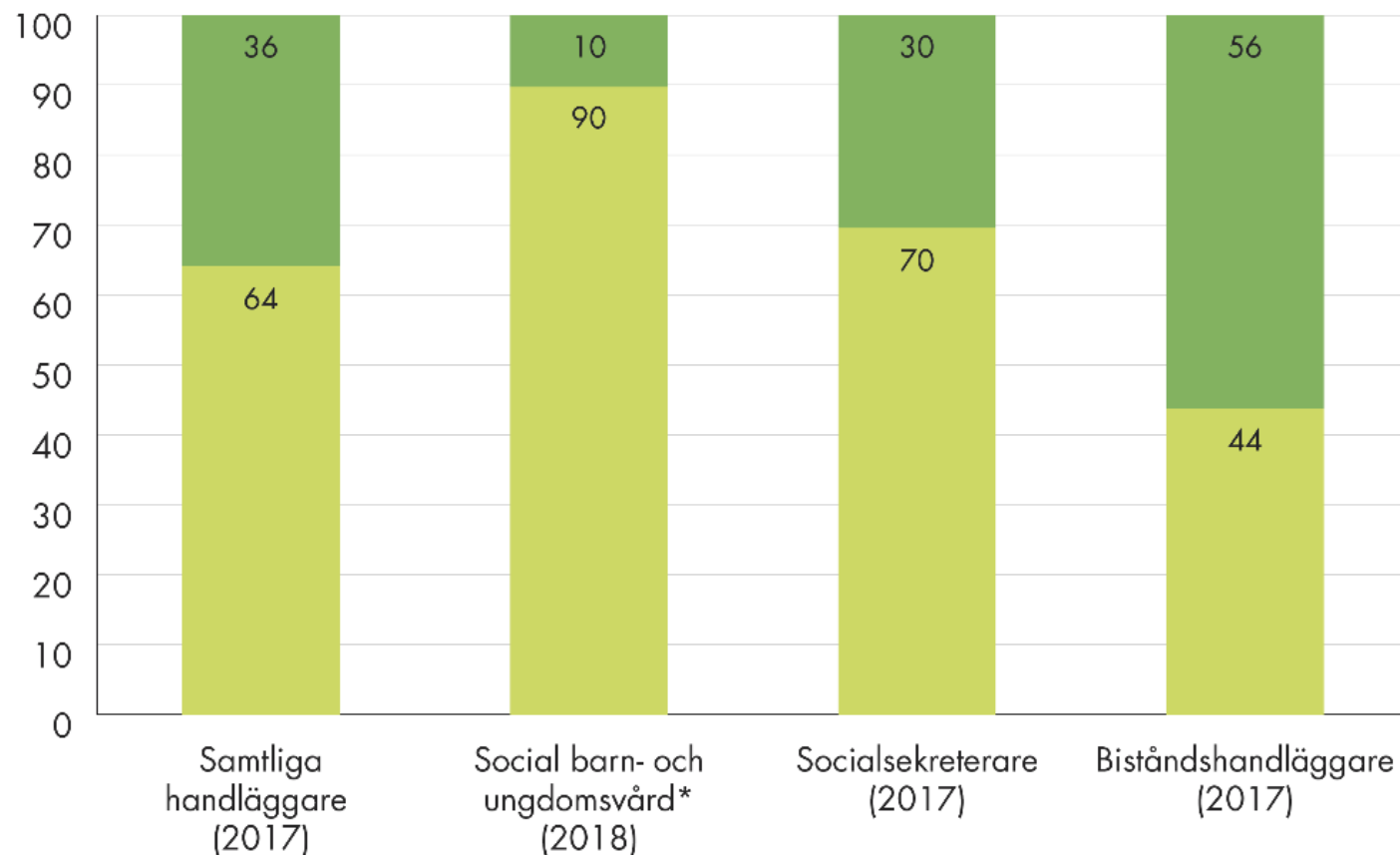
- Utvecklingen mot en mer kunskapsbaserad socialtjänst
- Socialtjänstens allt större och mer komplexa uppdrag
- Behovet av ny teknik och nya arbetssätt för att möta behovet av socialtjänst

■ Social barn- och ungdomsvård ■ Ekonomiskt bistånd
■ LSS, vuxen ■ Äldreomsorg

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Socionomexamen är en kärnkompetens bland handläggarna – men andelen socionomer varierar mellan socialtjänstens områden

Andel handläggare (%)

I den sociala barn- och ungdomsvården finns ett krav på att handläggare ska ha en socionomexamen eller motsvarande för att få utföra flera arbetsuppgifter (3 kap. 3 a § SoL)

Socialstyrelsen rekommenderar även socionomexamen vid handläggning av ärenden som rör äldre eller personer med funktionsnedsättning (SOSFS 2007:17, 2008:32)

Socionomer

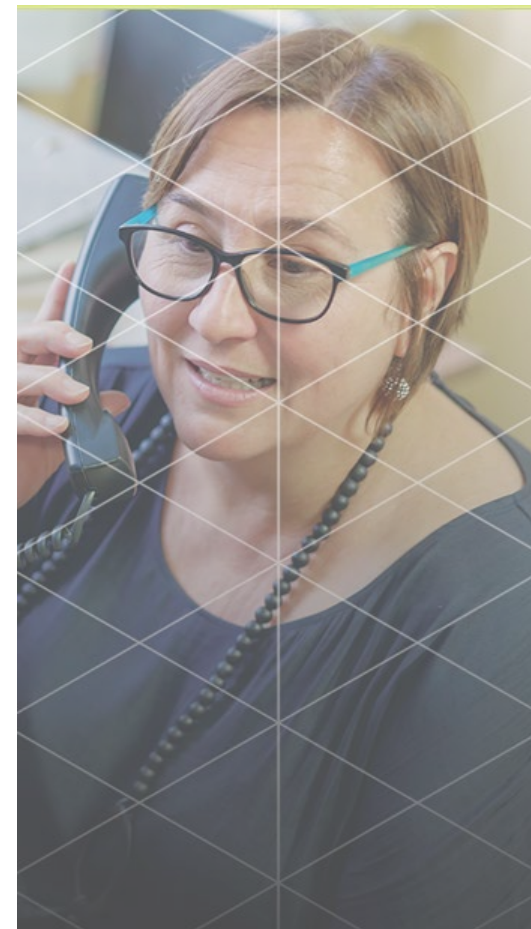
Annan utbildning

Källa: SKR (samtliga handläggare, socialekreterare (individ- och familjeomsorg), biståndsbedömare (äldreomsorg och LSS), Socialstyrelsen (social barn- och ungdomsvård)

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

- ▶ På kort sikt har bemanningsläget förbättrats – men på längre sikt väntar utmaningar
- ▶ Unga handläggare och behov av nya kompetenser ställer krav på stöd och kompetensutveckling
- ▶ Regeringens styrning har inriktats på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete
- ▶ Det saknas prognoser och underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Det finns behov av stärkt kompetensförsörjning och utvecklade arbetssätt i kommunerna

Regeringens styrning har varit inriktad på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete

Styrning som påverkar efterfrågan på handläggare:

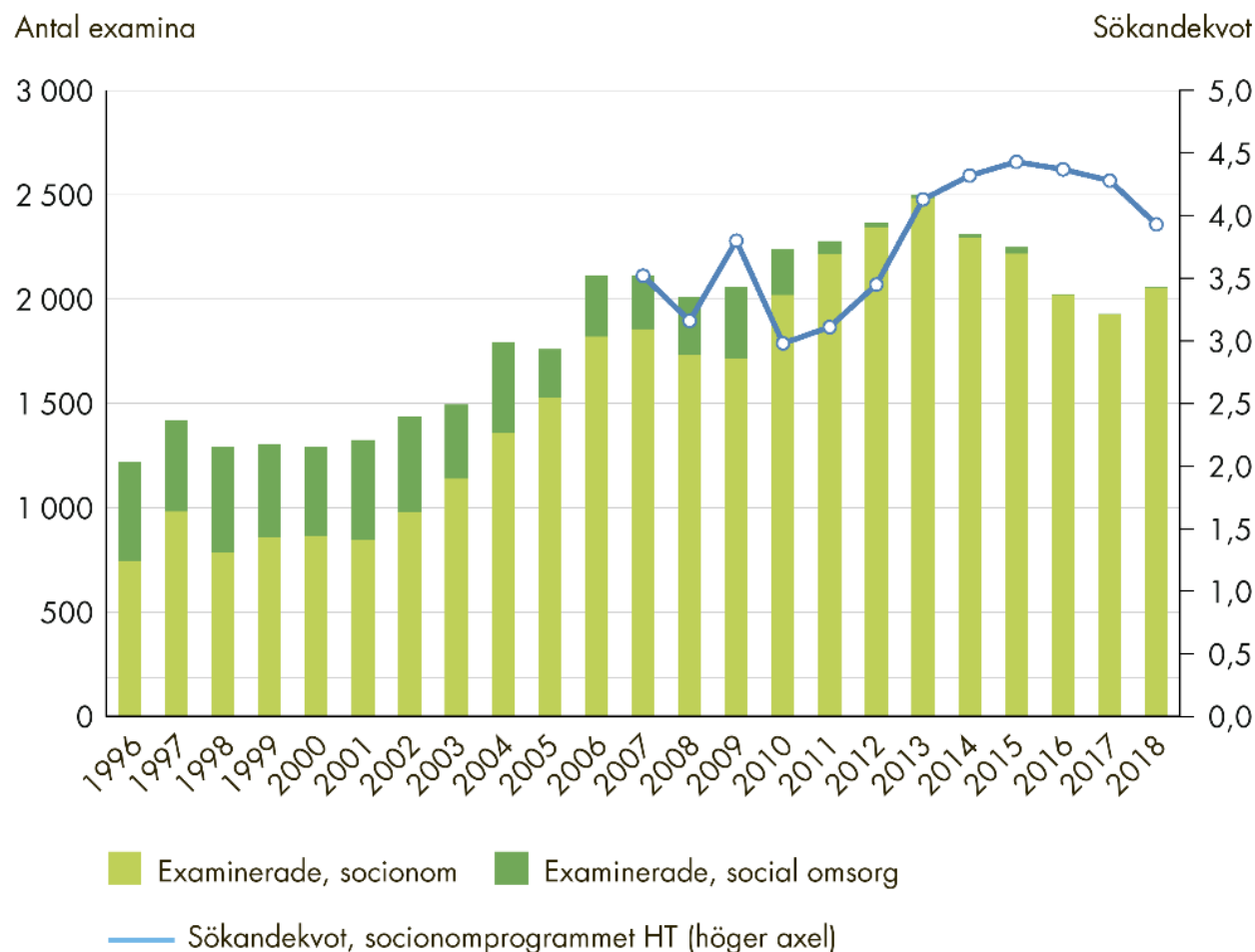
- Kompetenskrav i sociala barn- och ungdomsvården
- Bidrag till ökad bemanning och administrativ avlastning
- Lagändringar som kan bidra till minskad administration

Styrning som påverkar utbudet av handläggare:

- Socionomutbildningens dimensionering är delegerad till lärosätena

Antalet examinerade socionomer minskade 2013–2017, trots högt söktryck och en relativt stor andel som tar examen efter påbörjad utbildning

Dagens socionomutbildning skapades 2007 genom en hopslagning av två utbildningar:

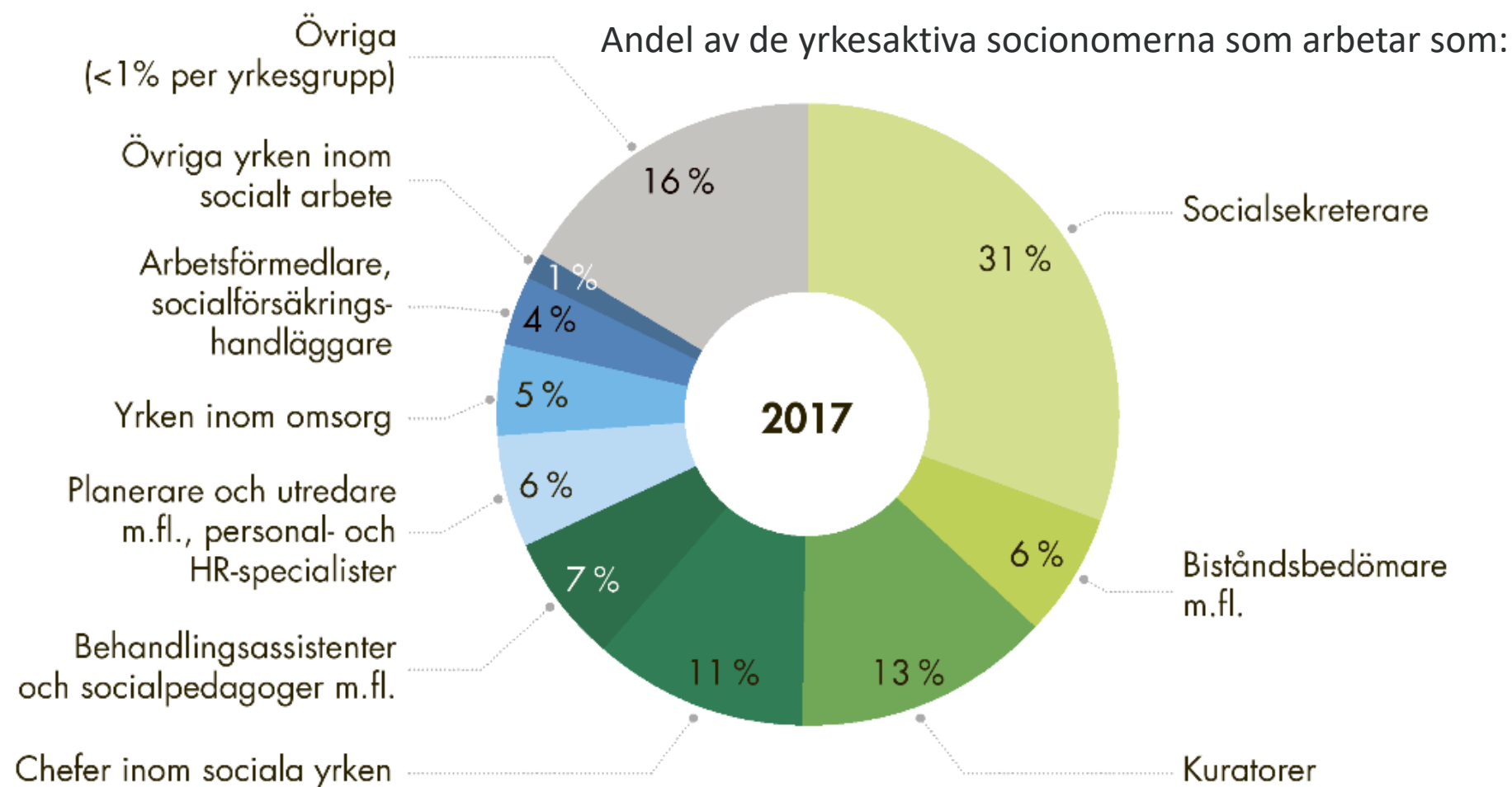
- Socionomutbildningen
- Social omsorgsutbildningen

Källa: UKÄ

Sökandekvoten är antalet förstahandssökande per antagen nybörjare på utbildningsprogrammet

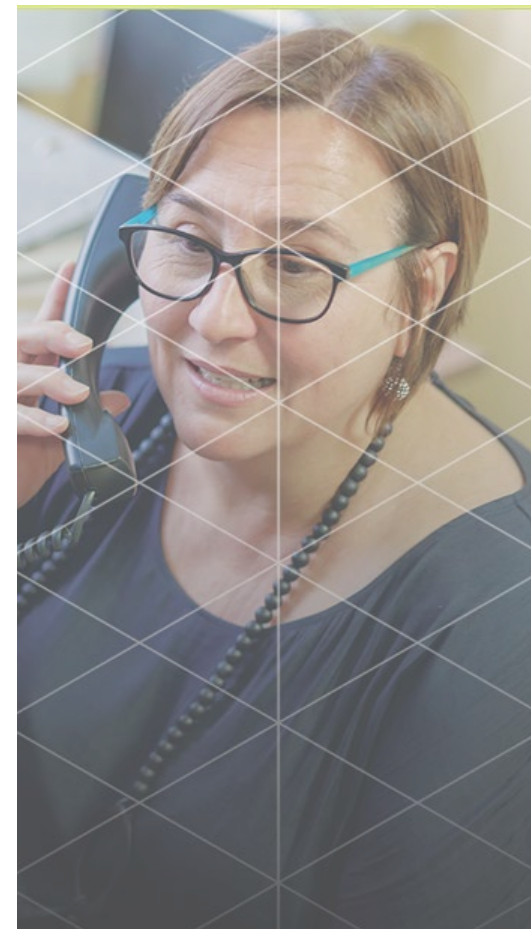
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Socionomer har en bred arbetsmarknad – och de flesta arbetar inom yrken där deras utbildning är relevant

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

- ▶ På kort sikt har bemanningsläget förbättrats – men på längre sikt väntar utmaningar
- ▶ Unga handläggare och behov av nya kompetenser ställer krav på stöd och kompetensutveckling
- ▶ Regeringens styrning har inriktats på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete
- ▶ Det saknas prognoser och underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Det finns behov av stärkt kompetensförsörjning och utvecklade arbetssätt i kommunerna

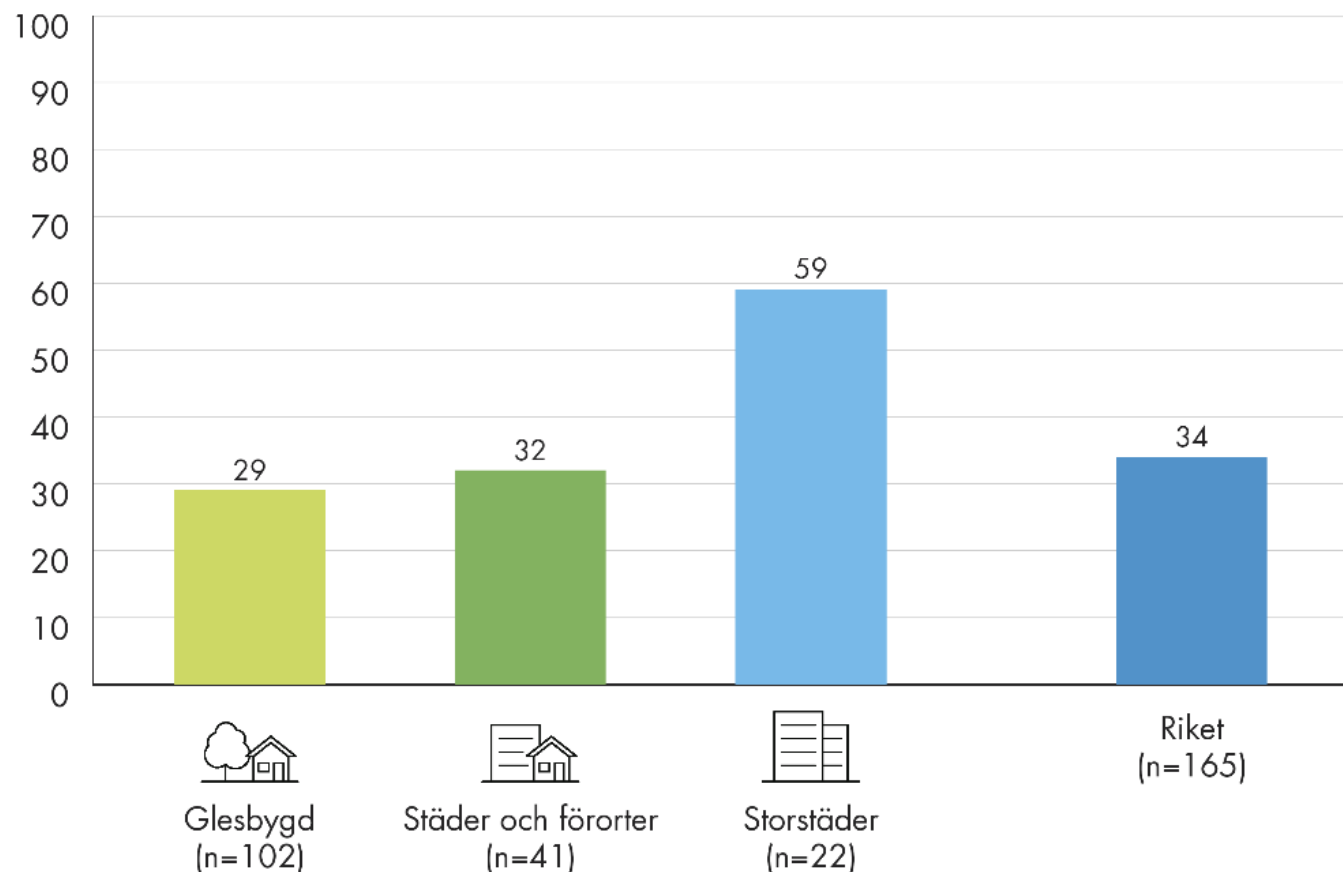
Det är svårt att förutse den framtida efterfrågan på handläggare i socialtjänsten

- Socialtjänstens kompetensförsörjning påverkas av utvecklingen inom flera politiska områden, exempelvis
 - Migration
 - Sociala problem i samhället
 - Förändrad tillämpning av LSS
 - Ökade möjligheter för hälso- och sjukvård i hemmet
 - Förändrade arbetssätt i socialtjänsten
- Det finns ingen statistik motsvarande Socialstyrelsens *Nationella planeringsstöd för yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården*

Bara en tredjedel av kommunerna har en aktuell planering för sina behov av handläggare på några års sikt

Andel kommuner (%) som har en aktuell planering

Källa: Vårdanalys enkät till socialchefer 2019

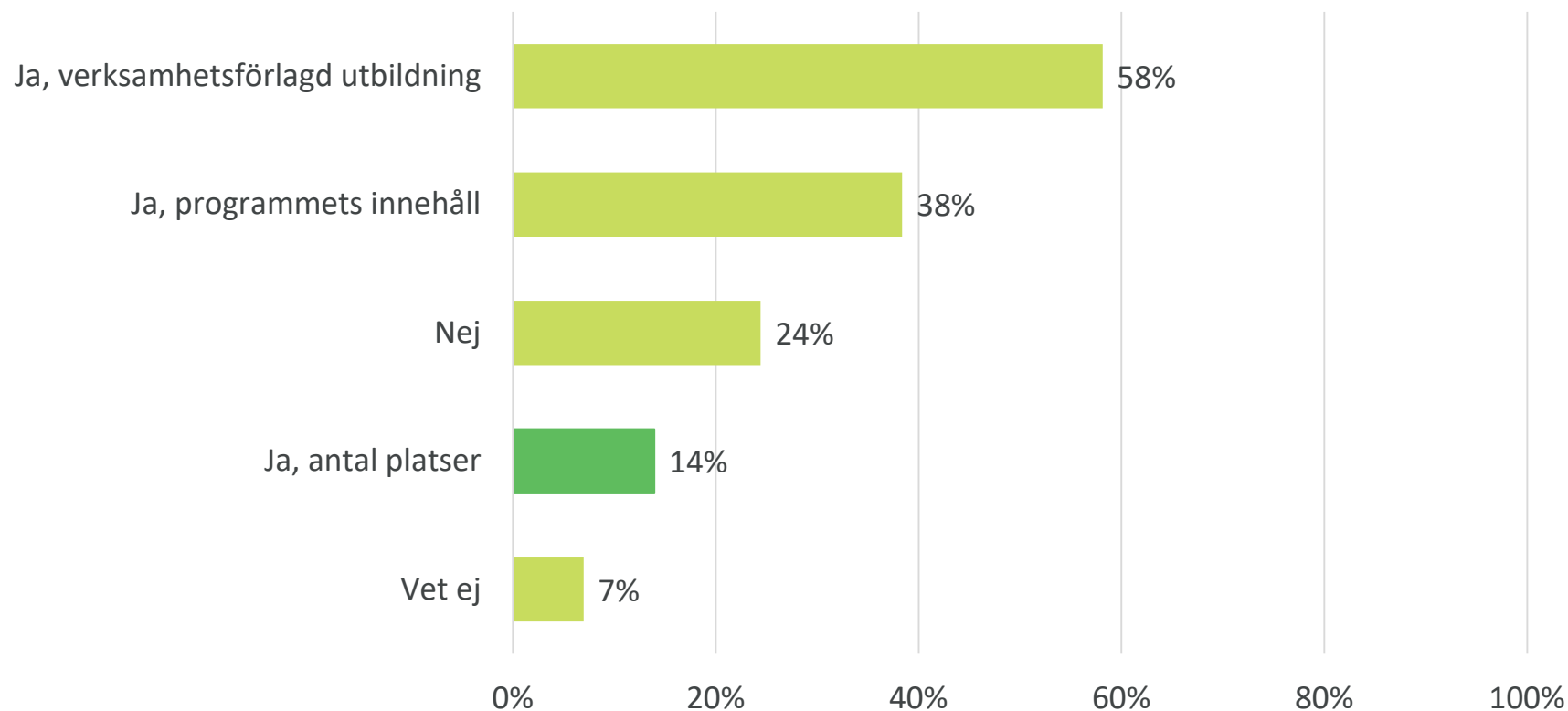
Anledningar att inte ha en plan, bland kommunerna som svarade nej:

- 37 % saknade information om påverkan från nya arbetssätt
- 30 % saknade information om det framtida budgetutrymmet
- 27 % saknade tid eller resurser att ta fram ett underlag
- 27 % hade inget behov
- 25 % saknade information om det framtida behovet av socialtjänst

Det var möjligt att ge flera svar

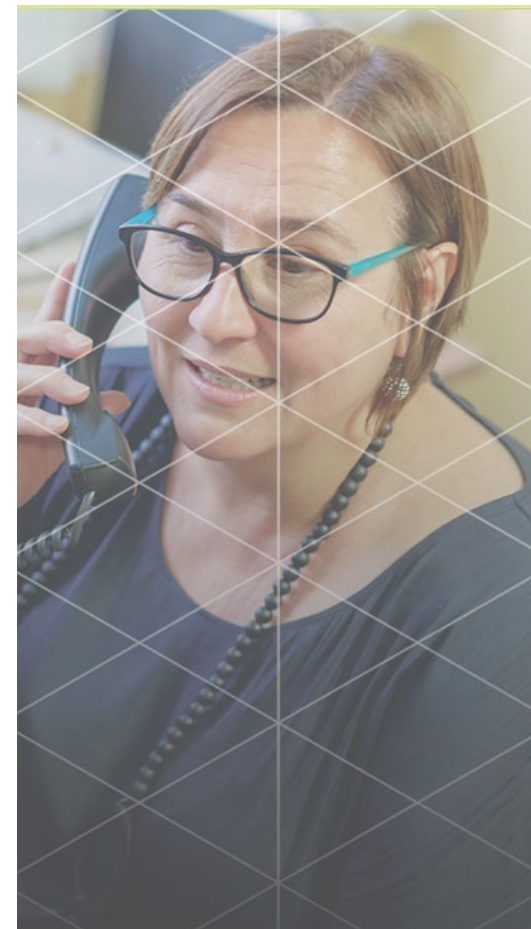
Det är även ovanligt att kommunerna diskuterar socionomutbildningens dimensionering med lärosätena

Andel kommuner som diskuterat socionomutbildningen med ett lärosäte de senaste två åren

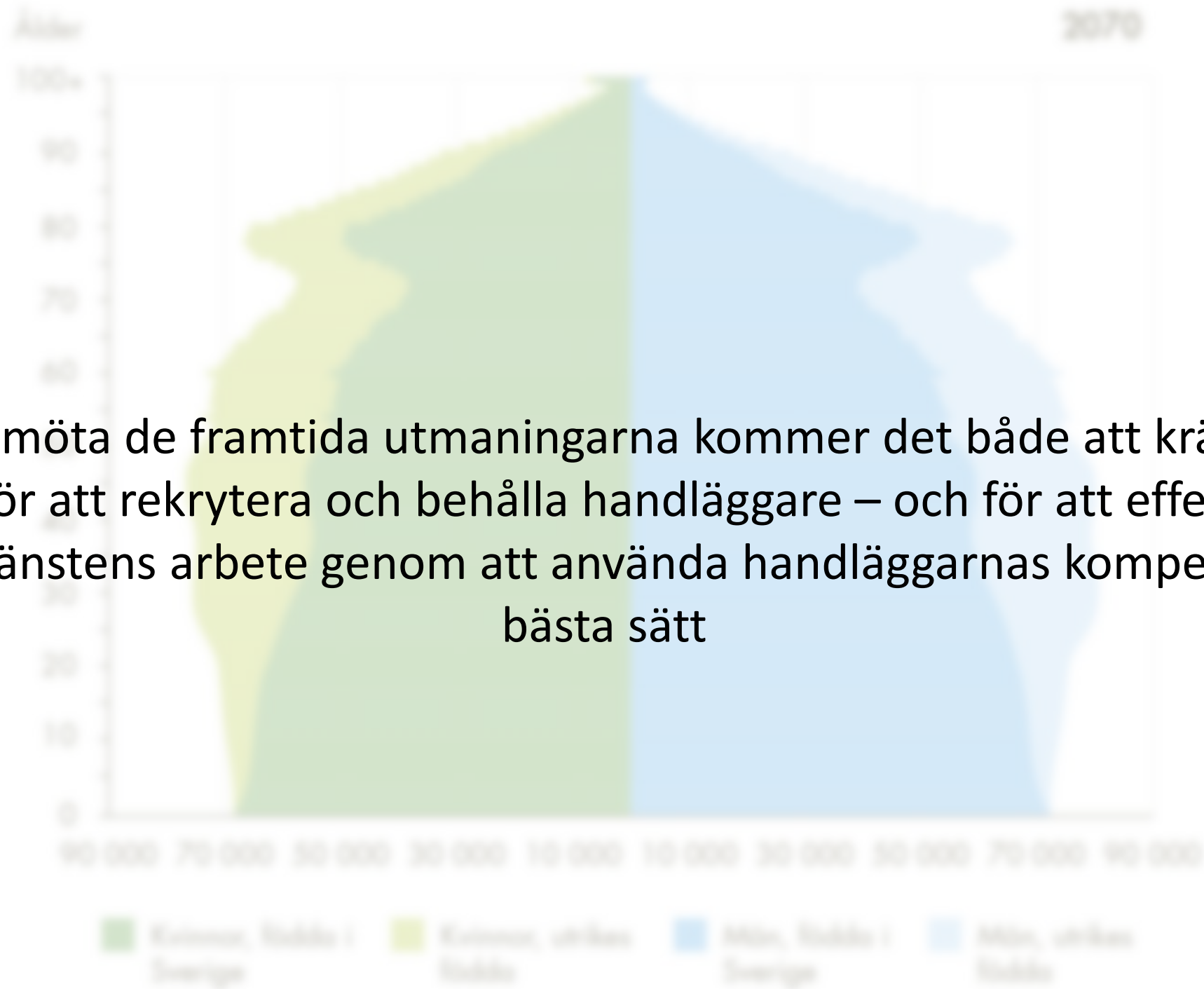

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

- ▶ På kort sikt har bemanningsläget förbättrats – men på längre sikt väntar utmaningar
- ▶ Unga handläggare och behov av nya kompetenser ställer krav på stöd och kompetensutveckling
- ▶ Regeringens styrning har inriktats på att påverka kommunernas kompetensförsörjningsarbete
- ▶ Det saknas prognoser och underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Det finns behov av stärkt kompetensförsörjning och utvecklade arbetssätt i kommunerna

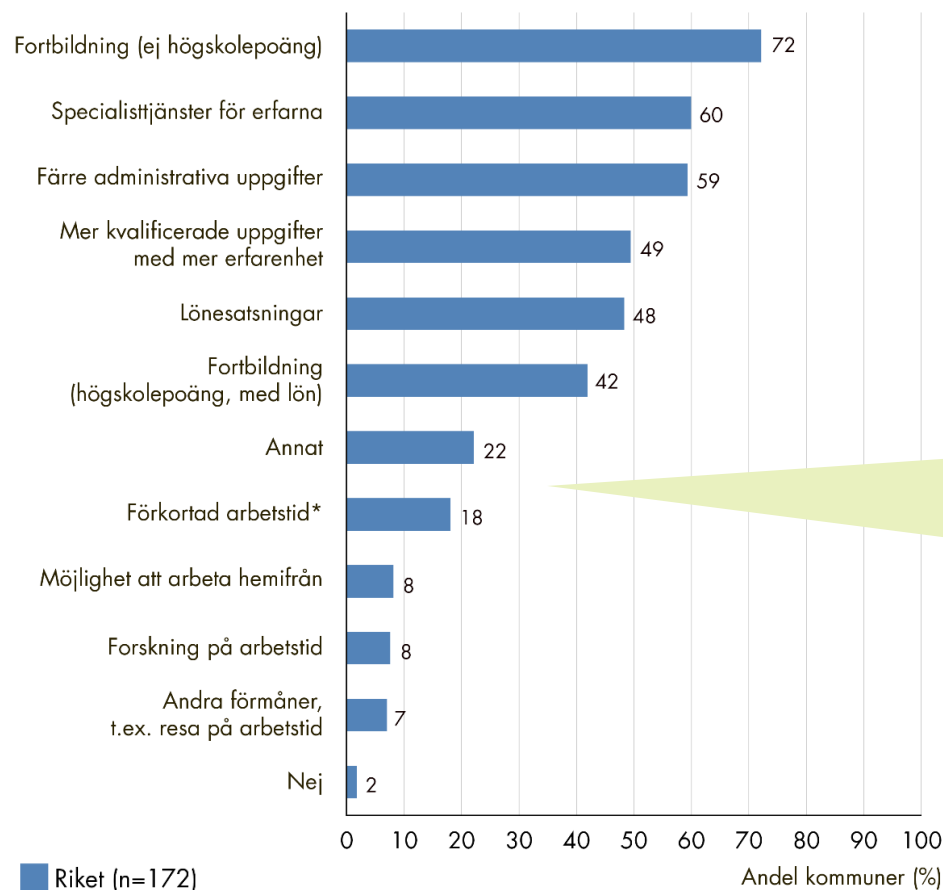

För att möta de framtida utmaningarna kommer det både att krävas ett arbete för att rekrytera och behålla handläggare – och för att effektivisera socialtjänstens arbete genom att använda handläggarnas kompetens på bästa sätt

Många kommuner arbetar med fortbildning och att ta bättre till vara på handläggarnas kompetens för att bli mer attraktiva arbetsgivare

Andel kommuner som arbetar med följande åtgärder för att bli mer attraktiva arbetsgivare

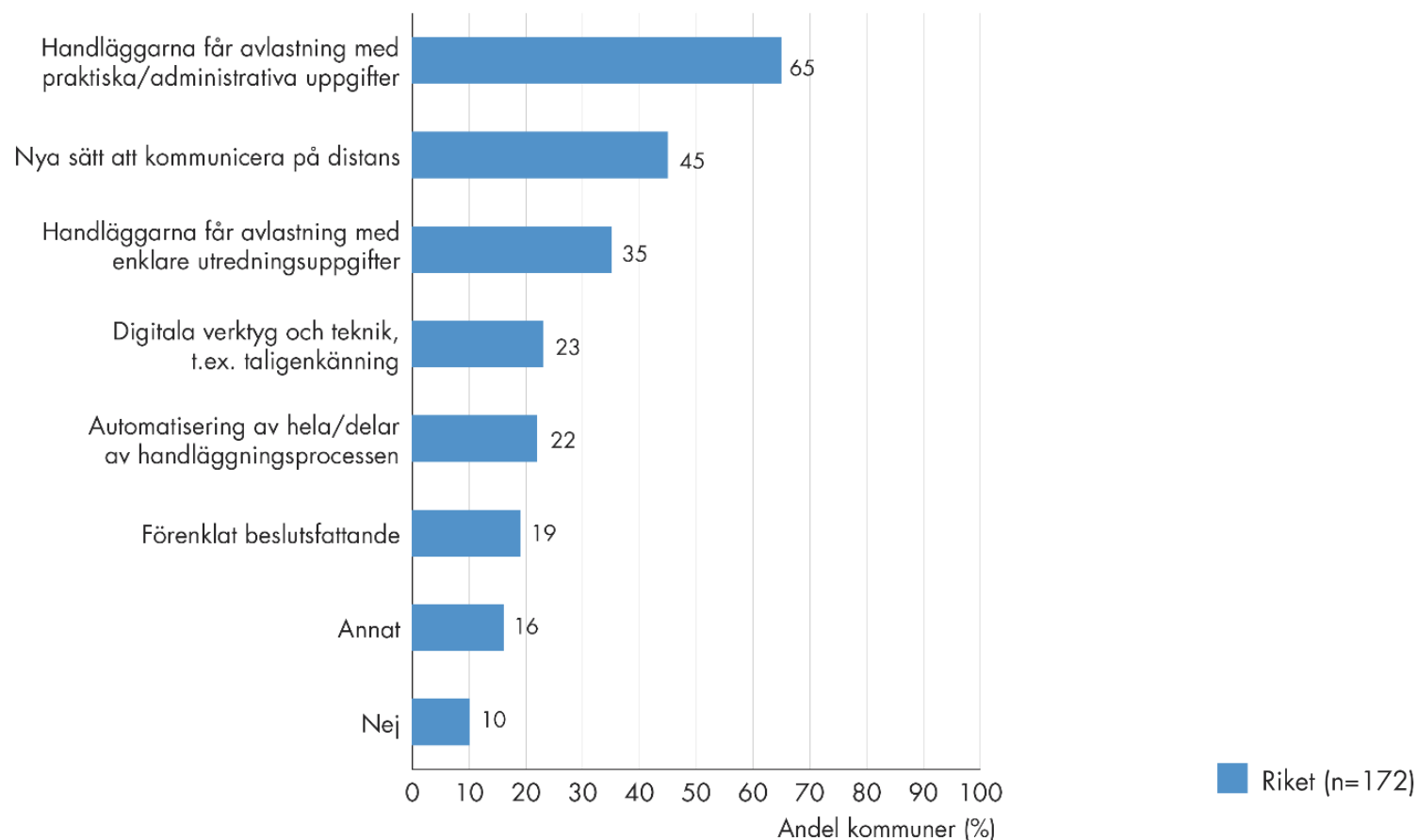

Olika former av förkortad arbetstid eller att använda en del av veckoarbetstiden för reflektion och återhämtning har diskuterats mycket i media, men är förhållandevis ovanligt

*I förkortad arbetstid ingår till exempel att en del av veckoarbetstiden kan användas fritt för reflektion och återhämtning
Källa: Vårdanalys enkät till socialchefer 2019. Kommunerna gav 4 svar per kommun i genomsnitt.

Användningen av teknik och förenklat beslutsfattande är fortfarande i sin linda

Andel kommuner som arbetar med följande nya arbetssätt

Källa: Vårdanalys enkät till socialchefer 2019. Kommunerna gav 2 svar per kommun i genomsnitt

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

Innehåll

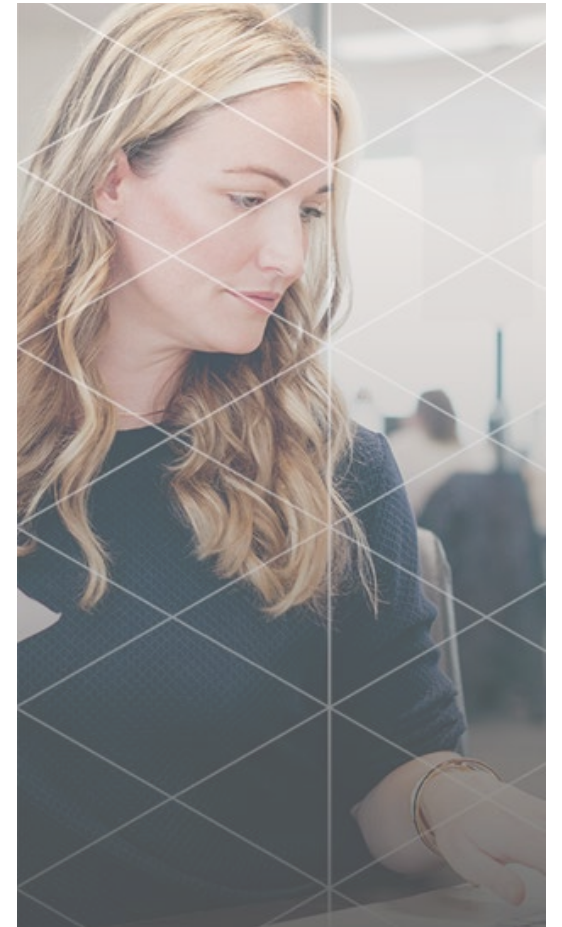
Vi har analyserat kompetensförsörjning i socialtjänstens myndighetsutövning

Fem slutsatser om hur kompetensförsörjningen ser ut i dag

Hur kan arbetet stärkas? Rekommendationer till regeringen och kommunerna

Vi har identifierat fyra övergripande utvecklingsområden

- ▶ Främja utvecklingen mot en kunskapsbaserad socialtjänst genom långsiktiga strukturer för introduktion, fort- och vidareutbildning samt forskning
- ▶ Stärk kompetensförsörjningsarbetet och utvecklingen av mer effektiva arbetssätt
- ▶ Utveckla bemanningsstatistik och prognoser som underlag för kompetensförsörjningsarbetet
- ▶ Utveckla socionomutbildningens dimensionering efter befolkningens och arbetsmarknadens behov – samt intresset för yrket

Vi rekommenderar

▶ Regeringen bör....

Främja utvecklingen mot en kunskapsbaserad socialtjänst

- ▶ ... ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja kommunernas introduktion för nya handläggare
- ▶ ... etablera en långsiktig finansiering av praktisk forskning i socialtjänsten
- ▶ ... förtydliga universitetens och högskolornas ansvar för att anordna fortbildning och sprida ny kunskap

Stärk kompetensförsörjningsarbetet och utvecklingen av mer effektiva arbetssätt

- ▶ ... kontinuerligt se över rättsliga möjligheter att införa nya arbetssätt

▶ Kommunerna bör...

Främja utvecklingen mot en kunskapsbaserad socialtjänst

- ▶ ... avsätta tid och resurser för att ge handläggarna möjlighet att bygga upp sin erfarenhet och kompetens
- ▶ ... utveckla sin samverkan kring introduktion och fortbildning

Stärk kompetensförsörjningsarbetet och utvecklingen av mer effektiva arbetssätt

- ▶ ... arbeta för att attrahera och behålla personal samt införa arbetssätt som använder personalens kompetens på bästa sätt

Vi rekommenderar

▶ Regeringen bör....

Utveckla bemanningsstatistik och prognoser

- ▶ ... ge i uppdrag åt Socialstyrelsen och SCB att utveckla statistik och prognoser över tillgång och efterfrågan på handläggare

Utveckla socionomutbildningens dimensionering

- ▶ ... ge Socialstyrelsen i uppdrag att föreslå och utveckla samverkansarenor mellan aktörer med ansvar för kompetensförsörjningen
- ▶ ... överväga särskild styrning för att dimensionera socionomutbildningen

▶ Kommunerna bör...

Utveckla bemanningsstatistik och prognoser

- ▶ ... utveckla bemanningsstatistiken som underlag för sitt eget kompetensförsörjningsarbete och för nationell statistik

Utveckla socionomutbildningens dimensionering

- ▶ ... gemensamt analysera sitt kompetensbehov och föra en dialog med lärosätena

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

www.vardanalys.se

registrator@vardanalys.se

[@vardanalys](https://twitter.com/vardanalys)

Eva Hagbjer

Utredare/projektledare

eva.hagbjer@vardanalys.se

08-690 41 37